

VALSTYBĖ – DIDELĖ IR MAŽA

Kai pradedi galvoti, ką reiškia žodis „valstybė“, sunku nepasiklysti įvairiose interpretacijose. Sunku nebūti pseudofilosofišku ar banaliu. Netgi – šališku. Neretas pilietis valstybę suvokia kaip instituciją, kuri visuomet šalia jo, bet niekada nebūna drauge su juo, draugėje. Toks oficialus „anastas“, pasak marksistų. Visuomet aukščiau, visuomet viską geriau žinantis ir tvarkantis tavo gyvenimą geriau už tave patį.

Didžiąja dalimi tai praėjusios santvarkos palikimas, kai sąvoka „pilietis“ tiko apibūdinti ideologiškai paklusnų sistemos vienetą, o šios sąvokos daugiskaita – inertišką ir pasyvią masę, valdomą ir manipuliuojamą valdžios. Masę, kuri neturėjo individualaus žmogaus veido, jo gyvenimo, likimo. O kai vietoje pilietinės visuomenės egzistuoja „liaudies masė“, iš kurios gali lipdyti ką nori ir kaip nori – ar tai iš dalies nepaaiškina „anstato“ abejingumo žmogiškumui, žmogaus skausmui, kuris, ir būdamas universalia sąvoka, gyvenime visuomet yra konkretus.

Ir nors daugelis (netgi žymių) Vakarų politologų ir politikos analitikų dar visai neseniai kalbėjo apie pasikeitusį komunizmą, komunizmą su „žmogišku veidu“, ar jie kada akis į akį susidūrė su konkrečia šios sistemos suluošinto žmogaus kančia?.. Ar tautų kalėjimą, kuriame žmogiškumas paniekintas, galima vadinti valstybe?.. Ar mes, švęsdami Valstybės dieną, turime teisę pamiršti „praeities šmėklas“ ir „nebesiknaisioti praeityje“, juolab kai tos praeities nusi Kaltimai žmogiškumui nepasmerkti ir neįvertinti, o nusikaltėliai – nenuteisti?.. Ar žodį „valstybė“ dar galime ištarti su virpuliu balse?.. Kaip kad 1988 metais?.. Ar jau be virpulio, nes valstybė dabar – tik pragmatiška sąvoka, institucija, užtikrinanti teises ir laisves, ir kokias laisves mes dažniau giname ir iškeliame – piliečio ar vartotojo?.. Ir kokių teisių bei laisvių gynimui mus skatina kai kurios Lietuvos partijos?.. Ar mes esame tokie istoriškai sąmoningi ir nebelinkę „knaisiotis praeityje“, kad pamirštume tų partijų priešistorę (iš kur ir kaip jos atsirado, kokias idėjas anksčiau skelbė ir pan.), jų vadovų darbus ir žodžius?.. Ar esame linkę tikėti, kad išaugusi jaunoji politikų ir verslininkų karta bus kitokia, nei senoji nomenklatūra?.. O gal ji tik pakeis senąją?.. Juk paveldimumo principas niekur nedingsta. Tai puikiai paliudijo byla, neseniai iškelta vieno buvusio senosios nomenklatūros ministro sūnui. Žmogus jaunas, o veikia pagal senas ir patikrintas senųjų nomenklatūrininkų taisykles.

Užtat ir žodis „valstybė“ kitąsyk ne tik plieno ir žalvario tvirtybe skamba. Jis įgauna ir kartų prieskonį. Tai nieko baisaus, tegu būna toks – kartokas. Kraujo, ašaros, pelyno skonio. Baisiau, kai pilietis, turįs teisę būti ne tik balsuotoju, vartotoju ir statistiniu vienetu, bet ir asmenybe, turinčia nuomonę ir viziją, kaip užkerėtas grėžiasi atgal, „antstato“ link, kai valstybė viską darė už jį, veikniausiai netgi galvodavo. Matyt, ne veltui ir dabar yra partijų ir žiniasklaidos priemonių, teigiančių, kad jie žino visas tavo mintis geriau už patį tave ir todėl turi teisę spręsti vietoj tavęs. Nes tu – tik sraigtelis, tik formalus statistinis vienetas. Žmogaus likimas ir kančia šiuo atveju vėl yra niekinė, nes „masės“, sudarytos iš statistinių vienetų, nei kenčia, nei verkia, nei pagalbos prašo.

Politikų kalbos, strategijos, veiklos ir darbo kryptių gairės, diskusijos (ar rietenos) dėl įstatymų ir jų pataisų – tai valstybės kasdiena, rutina, nuo jos niekur nedingsi, nei būdamas pilietis, nei statistinis vienetas. Bet kas gi vis dėlto man šiandien yra valstybė?.. Kabinetinė valdininkų didybė ir susireikšminimas?.. Teisės ir laisvės be pareigų?.. O gal valstybė – vienas iš platoniskųjų idealų, nuolatinė siekiamybė?.. Tūkstantmetė Taikos karalystė, minima Naujajame Testamente?.. Nežinau to, bet negaliu įsivaizduoti valstybės vien kaip pragmatiško taisyklių ir normų rinkinio ar valdininkų mimikrijos. Tai didis žmogaus proto, valios ir jausmų sukurtas darinys, kuris turi teisę būti „mažas“ – išgirsti ir pamatyti kiekvieną žmogų, būti žmogaus, o ne „masės“ kūrėjas.

Barbora Pelėda

Izinios.lt nuotr.

Ateik į mano valandą bevaisę,
Apšviesk mane juodų vagų šviesa,
Artojų žeme, amžinas paveiksle,
Jau skeldėjantis mūsų širdyse.

Ir kol erdvėj rugsėjo paukščiai klykaus,
Gal vėlei prisiminsiu, kaip kadais
Žadėjome tave papuošt vainikais,
Nuo mūs jaunystės vartų nuimtais.

Tie pažadai ir liko vien tik žody,
Ir jau nepakartočiau jų lengvai,
Nes – kuo gi mums tave apvainikuoti,
Kai tu pati visus vainikavai?

Vainikavai žvaigždynais ir beržynais,
Žiemų pūgom ir vasarų kvapais.
Vainikavai grįžimais, negrįžimais,
Sunkiais darbais, brangiais tėvų kapais.

Ir kol danguj kaip nušveistas noragas
Aušrų sidabras virš manęs švytės,
Manoj kaktų įspaustos tavo vagos –
Žymė sunkaus vainiko – lig mirties.

Jonas Strielkūnas

Kitame numeryje:

- Dailės paroda „Lietuvai – su meile“
- E. Pabiržytė – tylios kūrėjos gyvenimas
- Cz. Miloszo kelias Lietuvoje ir Lenkijoje

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Barbora Pelėda. Valstybė – didelė ir maža
- 2-as psl. Kęstutis A. Trimakas. Medjugorje (II)
- 3-as psl. Alfonsas Motuzas. Katalikiška liepa Lietuvoje
- 4-as psl. Su Maironio vardu ir dvasia
- 6-as psl. G. Mareckaitė. Dokumentikos ar beletristikos tiesa
- 7-as psl. P. Visvydas. Rašinėjimai, svetur užsibuvus

MEDJUGORJE: 30 METŲ, 1981–2011

KĘSTUTIS A. TRIMAKAS

Pabaiga. Pradžia 2011 m. birželio 25 d. „Kultūroje“

II. JONAS PAULIUS II: „DVASINĖ PASAULIO ŠIRDIS“

Popiežiaus Jono Pauliaus II nujautimas

Trys svarbūs popiežiaus Jono Pauliaus II teiginiai yra išspausdinti jo beatifikacijos bylos postulatoriaus kun. Slawomiro Oderio parašytoje knygoje „Why he is a saint“ („Kodėl jis yra šventasis“, 2010, p. 168–169): 1) „Medjugorje yra dvasinė pasaulio širdis“ (pasakytas Floriano polio arkivyskupui Kreigeriui iš Brazilijos, aplančiusiam Medjugorję keturis kartus); 2) „Medjugorje yra Fatimos tąsa; ji yra Fatimos išsipildymas“ (1984, arkivyskupui Pavelui Hnilikai); ir 3); „Jei nebūčiau popiežius, aš jau būčiau Medjugorjėje, klausydamas išpažinčių“ (regėtojai Miriam, 1987; taip pat Prahos arkivyskupui kardinolui Frantisekui Tomasekui). Kitiems jis yra prisipažinęs, kad kasdien Medjugorję prisimena ir meldžiasi su ten besimeldžiančiais.

Popiežiaus artimas bendradarbis kardinolas Josefas Ratzingeris apibūdino jį kaip „nepaprastai nujaučiantį mistinę tikrovę“. Šis nujautimas lietė ir Švč. Marijos apsireiškimus, ypač Fatimoje ir Medjugorjėje. Tikriausiai jis, kaip Vatikano tikėjimo doktrinos komisijos prezidentas, pasitardavo su popiežiumi, prieš sprendamas apie Medjugorję, pvz., iš Moštaro vyskupo Žaničo atimant teisę spręsti apie tos vietovės reiškinių antgamtiškumą. O jau pats būdamas popiežiumi Benediktu XVI, jis pripažįsta Jono Pauliaus II teigiamą įtaką savo sprendimuose: pvz., nutariant, kad pats Vatikanas turi perimti atsakomybę spręsti apie tuos reiškinius.

Medjugorje – dėmesio centre

Prasidėję 1981 metais, nepaprasti reiškiniai Medjugorjėje patraukė daugelio dėmesį. Pirmiausia – apylinkėje, netrukus – visoje Jugoslavijoje, paskui – Europoje ir kituose kontinentuose. Ši niekam nežinoma vietovė per kelerius metus tapo daugeliui žinoma, traukianti įvairių tautų maldininkus. Nuvykę ir ten išgyvenę Dievo artimą veikimą, jie grįždavo pasikeitę ir sudvasėję. Net ir ne-nuvykę, bet ten ištartų, pasaulyje platinamų Apsireiškusios žodžių įtakai pasidavę, tapdavo jų paveikti. Lemia ne vieta, bet dvasia.

Po kelerių metų Medjugorje jau buvo lyginama su pačiomis žymiausiomis maldos vietovėmis: su Lurdu, Fatima, Guadelupe. Per metus apsilankydavo daugiau kaip milijonas maldininkų, apie 30 tūkstančių kunigų, šimtai vyskupų. O per pirmųjų Ma-

Lietuviai Apsireiškimo kalne ruošiasi giedoti „Marija, Marija“

rijos pasirodymų sukakties metinės, birželio 24–25 dienomis suvažiuodavo apie 150 tūkstančių maldininkų.

Per kelerius metus buvo išspausdinta daugybė knygų tų, kurie buvo apsilankę Medjugorjėje, tyrė įvykius, kalbėjo su regėtojais, telkė Apsireiškusios žodžius. Pirmiausia – žymusis Švč. Marijos apsireiškimų tyrinėtojas kun. Rene Laurentinas, parašęs visą seriją knygų, skirtų tenykščiams įvykiams, reiškiniams bei žmonėms. Paskui – kitas žymus mariologas, airis Michael O'Carroll, savo knygoje 1986 metais aiškinęs tenykščius įvykius ir žodžius teologijos šviesoje. Isidėmėtina pasauliečio amerikiečio Marko Miravalle puiki teologijos daktaro disertacijos studija, įrodanti visus Apsireiškusios teiginius atitinkant Šventąjį Raštą ir Bažnyčios mokslą.

Apsilankiusieji hierarchai iš viso pasaulio ne tyli, bet palankiai atsiliepia apie vietovės dvasinę įtaką. Paminėtinas kad ir šis taiklus Prahos arkivyskupo kardinolo Frantiseko Tomaseko teiginys: „Kai pasaulis kliudo skelbti Evangeliją, Dievas pats at-randa kitus būdus savo vaikams pasiekti... Medjugorje yra Lurdo ir Fatimos tęsinys. Žingsnis po žingsnio Marijos Nekalčiausioji Širdis triumfuos. Tvirtai esu įsitikinęs, kad Medjugorje yra viso to ženklas“.

Švč. Marija moko mylėti

Apsireiškusioji pasakė, kad Ji taip ilgai čia lankosi dėl to, kad nori žmones išmokyti mylėti.

Regėtojai (iš kairės): Vicka, Jakov, Ivanka, Mirjana, Marija, Ivan

Apsireiškiančios Marijos mokykla – labai planinga. Pirmą Ji mokė regėtojus, paskui – parapijos žmones, po to – jaunimo grupes. Pagaliau – teig-dama, kad visas pasaulis yra Jos „parapija“, Švč. Marija skelbia mėnesinius skatinimus visai žmoni-jai.

Pačiam žmogui vien iš savęs tyrai mylėti neįmanoma. Tik Dievas yra Meilė. Tik Jis įgalina. Žmogui pirmiausia reikia tikėti Dievu, Jo buvimu, Jo artumu, Jo rūpinimusi žmonėmis, kuris juos sukūrė ir nori padaryti laimingais. Kito kelio į laimę nėra – kaip tik per meilę.

Antra. Žmonės patys labiausiai kliudo, kai ignoruoja Dievą ir kitus. Jiems reikia „atsiversti“ – pakeisti širdį; atitraukti ją nuo „savęs“ ir nuo žemės balasto, nuo savęs „išimylėjimo“, prisirišimo, dėl kurio įklimpstama į žemę. Atsiver-timas – tai išsilaisvinimas, Dievui padedant, iš savęs, iš savo siaurybės ir kalčių – save pavergus sau.

Visiškai širdį pakeisti įmanoma vien pagalba To, kuris žino, į ką širdis „įpuolė“ ir kuo ji gali būti „iš-raukiama“. Tad reikia kuo artimesnio ryšio su Juo – tik vedant pokalbį su Juo. Klausantis Jo ir kalbant Jam. Kad taptų šviesiau. Kad būtų stipriaiau. Kad mums, žmonėms, taptų įmanoma.

Kūrėjas brangina kiekvieną. Kiekvienam turi planą – ką rinktis, kaip gyventi... Ne varžantis, bet asmenį išlaisvinantis ir sukilinantis, tiesiog sudievinantis kelias, tobulinantis Jo dovanotus polinkius ir talentus, bendraujant su kitais aplinkui, šeimoj ir kitur, su jais besidalinant ir juos praturtinant. Ir visa galima aptarti vienu žodžiu – meilė: mylint Dievą, mylėti žmones.

Lietuviai maldininkai lipa į Kryžiaus kalną

Katalikiška vasara Lietuvoje: liepa

ALFONSAS MOTUZAS

Liepos mėnuo Lietuvoje – vasaros brandos, atostogų, kaime – darbymečio, o Katalikų Bažnyčioje – atlydų metas. Liepos pradžioje švenčiama ir pirmojo suvienytos Lietuvos valstybės valdovo kunigaikščio Mindaugo vainikavimo karaliumi šventė – Valsybės diena (VII. 6). Liepos mėnesio bažnytinės šventės pagal liaudies kalendorių – tai kai kurių darbų pradžios ar pabaigos orientacinės datos, būsimų vasaros orų, kurie padės ar kliudys derlių nuimti, spėliojimas bei atlydų metų gimtinių aplankymas ir susitikimas su giminėmis. Iš liepos mėnesį Lietuvos kaimuose ir kaimeliuose švenčiamų švenčių išsiskiria Švč. Mergelės Marijos apsilankymo, Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės, Šv. Onos bei Kryžių Kalno atlydai.

Švč. Mergelės Marijos apsilankymo atlydai

Pagal Katalikų Bažnyčios kalendorių ši šventė tradiciškai yra švenčiama gegužės 31 dieną, tačiau popiežius Urbanas VIII 1639 metais Žemaičių Kalvarijos, o vėliau ir Tverų bei Tytuvėnų parapijoms suteikė privilegiją šią šventę švęsti liepos 2–9 dienomis, aplankant čia įsteigtus Kalvarijų Kryžiaus kelius. Legandos pasakoja, kad liepos pirmąją dekadą žemaičiai iki krikšto lankydavo Žemaičių Kalvarijos septynias kalvas, tuometinius Gardus, kur besimaudydami Varduvos upelyje, suteikdavo vaikams vardus bei garbindavo danguje šviečiantį Sietyno žvaigždyną. Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius, matydamas savo vyskupijoje tebegyvus ikikrikščioniškus papročius, ant Gardų septynių kalvų įsteigė 19-os stočių Kryžiaus kelią, pavadindamas Gardų Kalvariją, o vėliau – Žemaičių Kalvariją bei iš popiežiaus Urbono VIII gavo leidimą švęsti Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo atlydus. Katalikų Bažnyčia ja pamini Evangelijoje pagal Luką aprašytą faktą, kaip Marija, Šv. Arkangelui Gabrielui apsilankius, gavusi Dievo apreikštą žinią, jog ji yra pasirinkta būti Dievo Sūnaus Motina, išsiruošia aplankyti savo giminaitės Šv. Elžbietos, būsimos Šv. Jono Krikštytojo motinos (Lk 1,39–56). Šie atlydai Lietuvoje yra vieni iš gražiausių, skirtų Švč. Mergelei Marijai. Jų metu čia sunėšama atjauta artimui, šiluma, gėris ir meilė. Šiuo atlydus keisdavo Septyni broliai miegantys, kur tikima, kad jei prieš tai buvo giedra – tai nuo šios šventės prasidės septynių dienų lietūs bei atvirkščiai.

Švč. Mergelė Marija Škaplierinė

Septynių brolių atneštas liūtis ar giedrą keičia Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės šventė. Liaudies papročiuose ir tikėjimuose – Mergelė Marija, Dievo Motina, šią dieną „sielas iš skaisdyklos išvaduoja“. Manoma, kad Škaplierinė – jau rudens prieangis. Bažnyčios istorija liudija, kad netoli Nazareto ant Karmelio kalno gyveno vienuoliai, kurie buvo skyrę savo gyvenimą Švč. Mergelės Marijos garbinimui. Šalį užpuolus musulmonams, dalis vienuolių atvyko į Angliją, 1251 m. liepos 16 d. Kembridže vienam iš jų apsireiškė Švč. Mergelė Marija, įteikė škaplierius ir pasakė, kad tai bus jos globos ženklas ir tas, kas dėvės škaplierius – neprazus. Popiežius Sikstas V 1578 m. liepos 16 dieną kaip Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės šventę paskyrė švęsti tik karmelitų ordinui. Visoje Katalikų Bažnyčioje ji įvesta nuo 1726 m. (Bulota J., Benys L. Šventųjų gyvenimai. Lietuvos Katalikų Kalendorius. Kaunas, 1994, p. 214).

Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės statula bažnyčios šventoriuje

Šv. Ona

Šv. Ona – Švč. Mergelės Marijos motina. Tai itin populiarius mūsų tautoje moterų vardas – mat daugelyje Lietuvos parapijų įvesti Šv. Onos atlydai (o atlydų dieną seniau būdavo ir didieji metiniai jomarkai). Šv. Ona seniau kai kuriuose parapijose buvo laikoma saugotoja nuo ugnies, nuo gaisro. Tikėta, kad namuose nekils gaisrų, jeigu šios šventės metu prie šventosios statulėlės ar paveiklo uždegsi grabnyčios žvakę. Gausūs liaudies priežodžiai taikliai nusako šį laikotarpį: „Šventa Ona – duonos ponija“; „Jei turi Oną – tai turi gerą žmoną: aptepa duoną su smetona, duoda pieno po uzboną“. Vadinasi, tuo metu kaime jau yra šviežios duonos ir gausu pieno. Kai kur Lietuvoje nuo

Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės atlydai Linkuvoje

Šv. Onos jau žmonės ir šviežių bulvių pasikasdavo, o tai liudija, kad artėja vasaros pabaiga. Legenda pasakoja, kad ji buvo klajoklio piemens duktė, gimusi Nazarete ir išauklėta Jeruzalės šventykloje. Būdama maždaug 20 metų, ji ištekėjo už nazariečio Joakimo. Dar po 20 metų jiems gimė duktė Marija. Ona tapo našle tuoj pat po Kristaus gimimo ir mirė sulaukusi senyvo amžiaus (Bulota J., Benys L. Šventųjų gyvenimai. Lietuvos Katalikų Kalendorius. Kaunas, 1994, p. 225).

Kryžių kalno atlydai

Katalikiška liepa baigiama švęsti Kryžių kalno atlydais. Kryžių kalnas yra 12 km į šiaurę nuo Šiaulių miesto, netoli plento į Rygą. Šiandien jis priklauso Šiaulių vyskupijai. Žmonės šį kalną vadiną įvairiais vardais: Jurgaičių, Pilies kalnas, Jurgaičių kapai, Kryžių kalnas arba tiesiog Šventkalnis.

Pats kalnas yra Kulpės upelio kairiajame krante, juosiamas mažyčio, bevardžio jos intako. Jis yra maždaug 70 m ilgio, 60 m pločio, dviejų aukštų namo aukščio. Geologiniu požiūriu tai aukščiausia vieta apylinkėje, tyrinėtojų dar mažai paliesta. Pirmieji duomenys apie kalną yra iš neseniai atliktų archeologinių kasinėjimų: žemėje rasta daug žmonių griaučių bei švedmečio kardų ir medalių. Kryžiai ant šios kalvos pirmą kartą paminėti 1850 m. (Rimkus V. Kryžių kalnas Lietuvos kultūros kontekste // Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai. Vilnius, 1999, t.

17, p. 401–406). Archeologinę medžiagą papildė istoriniai šaltiniai, bylojantys, kad praeityje šių apylinkių valstiečiai buvo aktyvūs sukilimų prieš carizmą dalyviai. 1863–1864 m. čia Muravjovo Koriko tarnai nužudė 11 sukilimo dalyvių. Nužudytųjų lavonai buvo sumesti į kalne iškastą duobę, užpilti žemėmis ir per jų kapą pražygiavo kariuomenė, kad kūnai būtų sulyginti su žeme. Žuvusiems pagerbti vietiniai gyventojai bandė statyti kryžius, kuriuos carinė valdžia griovė. Greitu laiku ši vieta virto ganykla. Lietuviškoje spaudoje Kryžių kalnas bene pirmą kartą aprašytas 1888 m. JAV lietuvių laikraestyje „Lietuviškas balsas“ (Puronas V. Kryžių kalnas. Šiauliai, 1993, p. 19–20).

Sovietmečiu komunistai suorganizavo 5 Kry-

žių kalno griovimo egzekucijas. Pirmoji įvyko 1961 m. balandžio 5 d. Buvo sunaikintas 14-os stočių Kryžiaus kelias bei maždaug 5 000 kryžių. Antroji – 1973 m. balandžio 26 d. naktį. Sunaikinta beveik 400 kryžių. Trečia – 1974 m. lapkričio 23 d., ketvirta – tais pačiais metais per šventas Kalėdas. Vėl sunaikinta beveik 400 kryžių. Penktoji egzekucija įvyko 1976 m. vasarą. Tada nuo Kryžių kalno nušluota viskas, dalis jo net nukasta. Pagrasinta, kad kryžių statytojai bus gaudomi ir baudžiami.

Lietuva nepabūgo raudonojo maro. Tikintieji ir toliau šioje šventoje vietoje meldėsi, o naktimis statė kryžius. Kryžių kalnas išliko. Po to, kai 1990 m. Lietuva atgavo nepriklausomybę, 1993 m. rugsėjo 7 d., 10 val., popiežius Jonas Paulius II čia atnašavo šventąją Mišijų auką, kalne pastatė didelį menišką kryžių su žmogaus ūgio krucifiksu bei nurodė Kryžių kalnu rūpintis Šv. Pranciškaus Mažesniųjų brolių ordino Lietuvos Šv. Kazimiero viceprovincijos vienuolijai (nupirko žemės sklypą, pastatė vienuolyną) ir įteisino liepos paskutinį sekmadienį Kryžių kalno atlydus (vietoje tradicinių maldininkų susirinkimų per Šv. Joną Krikštytoją ir Švč. Mergelę Mariją Škaplierinę), apie jį sužinojo visas pasaulis.

Kryžių statymo kalne neįmanoma reguliuoti, tai įrodė jo istorija. Savaiminis religinių paminklų statymas, įvairių maldų ir giesmių giedojimas bei ėjimas keliais aplink kalną išliks ir ateityje, nes yra svarbiausias jo gyvybingumo veiksnys.

Kryžių kalnas – tai piliakalnis, šventa piligrimų vieta, liaudies pamaldumo kryžiui praktikos Lietuvoje tvirtovė, jos gynėjų kapai bei religinės kulto vieta. Tai katalikiškosios Lietuvos simbolis, jos dvasinės ir materialinės būsenos pamaldumo išraiška. □

Su Maironio vardu ir dvasia

Maironio lietuvių literatūros muziejui – 75

Aldonos Žemaitytės ir Aldonos Ruseckaitės pokalbis

Matau, kad memorialiniai literatūros ir meno kūrėjų muziejai skleidžia dvigubai ar net keturgubai stipresnę aurą negu eilinių senų pastatų (dvarų, sodybų, miesto mūrų) sienos ir visa aplinkinė išorės bei vidinė erdvė. Maironio lietuvių literatūros muziejus – ne išimtis. Tereikia peržengti tų senų rūmų, esančių Rotušės aikštėje Kaune, slenkstį, kad pajustum kažką panašaus į Alisos, kuri atsidūrė anapus veidrodžio, būseną, nes taip pat atsiduri tarsi kitoje karalystėje. Iš modernių kompiuterių ir kasdienių stresų užvaldyto pasaulio pereini į kitą erdvę, kur iš paaukuotų rėmų įdėmiai žvelgia orūs ponai ir ponios, akiai poilsį teikia laiko patinos patamsinti romantiški peizažai, kambarius užpildo riestakojai krėslai ir solidūs stalai, brangūs anų šimtmečių daiktai... Ir tiek daug dvasinės ramybės ir rimties slypi tose kambarių anfiladose – su knygų spintomis, su nebyliais laiko liudininkais daiktais, lyg sargybiniai saugančiais anų amžių žmonių alsavimą, vos girdimą juoką ir prasmingų literatūrinių vakaronių šurmulį. Tai buvo valandos, kurių nepakartos nė viena paskui tą laiką ir tuos žmonesėjusi karta...

Tokį tatą įspūdį palieka Lietuvos poetų grandis, XIX a. pab. – XX a. pradžios tautinio atgimimo dainiaus Jono Mačiu-

lio-Maironio memorialinis muziejus. Maironio namai, šiandien jau tapę respublikiniu literatūros muziejumi, tarnauja visos lietuvių literatūros fondams, ekspozicijoms, parodoms, poezijos skaitymų popietėms ar vakarams, konferencijoms, priėmimams... Šitam muziejui šiemet, birželio 28 dieną, sukako 75-eri. Jubiliejinė data oficialiai ir buvo paminėta tą dieną. Ta proga smagu kalbinti šio muziejaus ilgametę direktorę, rašytoją ir muziejininkę, Aldoną Ruseckaitę, kuri, pernai metų pabaigoje atšventusi savo 60-metį, yra tokia gyvybinga ir kupina kūrybinių sumanymų, projektų, jau vykdomų ir dar laukiančių ateityje, kad atrodo, jog Dievulis jai yra pažadėjęs du gyvenimus.

Senas atvirukas

Šiek tiek apie patį muziejų. Jis yra įsikūręs Kaune, Rotušės aikštės 13 numeryje, aštuonioliktojo amžiaus rūmuose, kuriuose nuo 1910 metų gyveno Maironis antrojo aukšto aštuoniuose kambariuose, pirmąjį aukštą užleidęs įvairioms lietuviškos kultūros įstaigoms: čia įsikūrė pirmoji Kaune lietuviška biblioteka-skaitykla, Katalikių moterų draugija, Dailių amatų mokykla, žurnalo „Garnys“ redakcija, knygų leidykla „Sakalas“. Vidinėje rūmų pusėje, nedideliame sklype, poetas buvo užveisęs sodelį. Anot A. Ruseckaitės, tas žalias sklypas tarp senamiesčio mūrų, Maironio sodas, yra tikra atgaiva muziejininkams. Ir poetas jį labai mėgo. Ne mažiau jį mėgsta ir pati muziejaus direktorė, kone kasdien stebinti sodo gyvenimą žiemą ir vasarą, fotoaparatu fiksuodama jo augalijos amžiną, dinamišką metamorfozę – iš mažo gėlės daigo, besikalančio pro sniego plūtą ankstyvą pavasarį, iki puikaus žiedo, glostomo palankių rudenėjančios saulės spindulių. Sklypelis kelia didelio sodo įspūdį tikriausiai senų medžių ir smulkiosios augmenijos įvairovę. Jis supa vieną pastato pusę lyg lengvas šydas, minkštindamas klasicistinį rūmų išorės rūstumą. Iki šiol sode tebeauga Maironio sodinti ąžuolai, tuopos, gausiai šį pavasarį žydėjo senojo jo laikų kriaušė, pora išsiklaipiusiais kamienais obelų...

Būtinai turiu paklausti direktorės, kokie lobiai sukrauti tarp tų rimtų mūrų, kokį gyvenimą jie gyveno anksčiau, kokias peripetijas išgyveno laikais, paženklintais „geležinės uždangos“ linija, kokia jų šiandiena... Bet prieš tai dar reikia pridurti, kad Maironio muziejus šiuo metu turi savo penkis padalinius, nelyginant palydovus. Tai Salomėjos Nėries, Juozo Grušo, Juozo Tumo-Vaižganto bei Balio ir Vandos Sruogų memorialiniai muziejai, dar ir Vaikų literatūros muziejus. Šie padaliniai yra Kaune, tačiau iš viso Maironio muziejus Lietuvoje yra įkūręs per dvidešimt memorialinių muziejėlių, kuriuos dabar valdo regionų muziejai.

Bet į visus man rūpimus klausimus atsakys darbščioji ir visur suspėjančioji direktorė. Tad jai – pirmasis mano klausimas.

Maironio muziejaus sodo medžiai

Aldona Žemaitytė. Priminkite, malonioji Direktore, mūsų išeivijos skaitytojams („Draugą“ ir jo „Kultūros“ priedą) jus skaito ne vien Amerikos lietuviai) Maironio namų istoriją nuo pat XX a. pradžios. Kaip keitėsi tų namų paskirtis, Maironiui dar gyvam tebesant ir po jo mirties?

Aldona Ruseckaitė. 1909 m. Maironis po penkiolikos profesoriavimo metų Peterburge grįžo į Kauną ir tais pačiais metais nusipirko šiuos gerokai apleistus barokinio stiliaus didelius rūmus. Po metų remonto, juose 1910 m. ir apsigyveno su savo mylima seserimi Marcele Mačiulyte, kaip minėjote, aštuoniuose kambariuose. Iš Peterburgo Maironis parsivežė nemažai meno dirbinių, baldų, kurie ir iki šiol saugomi jo memorialiniame bute. Manęs lankytojai dažnai klausia – iš kurgi Maironis buvo toks turtingas, kad galėjo įsigyti rūmus, galop kam jam reikėjo tos didybės? Iš tikrųjų – neplanavo jis pirkti tokio didžiulio pastato, tačiau jį įkalbėjo Kauno kunigų seminarijos profesoriai, siekdami kaip galima labiau sulietuvinti tuometę Rotušės aikštę. O dėl pinigų – nebuvo labai paprasta. Poetas parsivežė nemažų santaupų iš Peterburgo, savo kraitį čia įdėjo ir sesuo Marcelė, tačiau didžiausią sumą šeimininkas pasiskolino iš Vilniaus banko, kurią gražino maždaug per dešimt metų. O kai skolos jau buvo išmokėtos, tuomet Maironis rūmus užrašė kaip nuosavybę Kauno kunigų seminarijai, kurios rektoriumi buvo 22-jus metus. Tad kažkokio didelio Mai-

ronio polinkio į turtą tikrai negalime fiksuoti. Rūmuose poetas nugyveno iki savo mirties – 1932 metų, jo gyvenimo metais šie namai buvo virtę įdomiu ir svarbiu kultūros židiniu, čia lankėsi ne tik Kauno, bet ir visos Lietuvos menininkai, prezidentai, dvasininkai – visa to meto aukštuomenė.

Po Maironio mirties pradėta svarstyti apie poeto vardo muziejų, kurio jis ir pats savo testamentu pageidavo, tik ne šiuose rūmuose, o naujame name Aleksote, kurį Maironis statė, norėdamas senatvėje iš didžiųjų rūmų išsikelti ir su seserimi Marcele ten ramiai baigti gyvenimą. Tačiau ši svajonė nebeišsipildė – naujasis namas Aleksote baigtas statyti tą patį 1932 metų pavasarį, kai Maironis iškeliavo Amžinybėn. Todėl 1936 m. birželio 28 d., per ketvirtąsias Maironio mirties metines, buvo atidarytas jo vardo muziejus didžiuosiuose rūmuose – trys memorialiniai kambariai. Nuo tos dienos ir prasideda muziejaus istorija, kuri yra ir paini, ir sudėtinga, bet ir laiminga – muziejus iš trijų Maironio memorialinių kambarių palaipsniui išaugo į respublikinį Lietuvos muziejų, apimantį visą lietuvių literatūrą. Taip simboliškai visi rašytojai susiglaudė po didžiojo klasiko stogu. Idėja kaupti Maironio namuose ir kitų rašytojų medžiagą gimė pirmajam muziejaus vedėjui, poetui Bernardui Brazdžioniui, kuris dirbo per visus Antrojo pasaulinio karo metus, kol 1944 m. rudenį pasitraukė į Vakarų.

Nukelta į 5 psl.

Maironio svetainė.

Nuotraukos iš Maironio lietuvių literatūros muziejaus archyvo

Atkelta iš 4 psl.

A. Ž. Skaitytojams bus, be abejo, įdomu, kaip Maironio muziejus gyveno sovietmečio sąlygomis. Jūs pradėjote jam vadovauti jau Lietuvos atgimimo aušroje. O kaip muziejininkai dirbo per visus chruščiovmečius, brežnevmečius ir t. t., M. Gorbačiovo *perestroikos* laikais? Kokios ekspozicijos muziejuje būdavo rengiamos, ar darbuotojai buvo labai cenzūruojami arba verčiami dirbti pagal ideologines komunistų partijos direktyvas? Ko buvo reikalaujama iš muziejaus anuomet ir kada pradėjo keistis politinis-kultūrinis klimatas? Beje, dar įdomu, kokios buvo Vilniaus rašytojų memorialinio muziejaus sąsajos su jūsišku muziejumi?

A. R. Kaip jau minėjau, muziejaus istorija buvo gana sudėtinga, kartais labai komplikuota. Tarybiniai dešimtmečiai nebuvo lengvi, nes muziejus valdžia traktuodavo kaip ideologines įstaigas, cenzūra buvo gana griežta, nors dažnai muziejininkai (turiu galvoje ir kitus Lietuvos muziejus) mokėdavo cenzorius apvynioti aplink pirštą ir išsaugoti tuos eksponatus, kurie būdavo pasmerkti sunaikinimui.

Kai Bernardas Brazdžionis pasitraukė į Vakarų, pora mėnesių muziejus paliekamas likimo valiai, tuomet viską saugo gerasis namų angelas – poeto sesuo Marcelė, kuri čia gyveno iki savo mirties – 1958 metų. 1945 m. pradeda direktoriauti pedagogas, poetas, vertėjas Antanas Busilas (1889–1951), jis „iš aukščiau“ gauna užduotį šalia Maironio memorialinės ekspozicijos parengti ir atidaryti lietuvių literatūros istorijos ekspoziciją. Tačiau ideologiniai reikalavimai „aukšti“, vis trūksta *marksistinės medžiagos*, matyti *idėjiniai-teoriniai trūkumai*. Nelengvi darbo metai teko ir kitam ilgamečiam direktoriui Juozui Kulikauskui (1907–1970), kuris vadovavo devyniolika metų. Nuolat trūksta veiklai finansų, daug prievartinio darbo – reikia atrinkti ir perduoti Mokslų Akademijos specialiesiems fondams arba utilizacijai šimtus Nepriklausomybės laikotarpio knygų. Vis pertvarkomos ekspozicijos, niekaip negalinčios atitikti tarybinių reikalavimų. Maironio bute eksponuojami Stalino, Lenino barjelfai, tarybinių veikėjų nuotraukos ir citatos.

Maironio rūmai buvo nacionalizuoti, juose veikė vaikų darželis, suformuoti butai ir apgyvendintos kauniečių šeimos. Tačiau muziejininkai daro, ką gali. Vazinėja po Lietuvą, lankosi rašytojų tėviškėse, fotografuoja, užrašo atsiminimus, renka eksponatus, organizuoja kauniečiams literatūrinės ekskursijas, vėliau muziejuje prasideda literatūros popietės. Taip ateina 1965 metai, kai Kauno literatūros muziejus (vis keičiami pavadinimai, Maironio vardą sugrąžino 1989 m.) perorganizuojamas į Lietuvos TSR literatūros muziejų. Muziejaus veikla ima aktyvėti, dirba vis daugiau darbuotojų.

Didelė našta teko direktorės poetės Marijos Macijauskienės pečiams, ji vadovavo 1970–1981 metais, kai visas pastatas jau buvo atiduotas muziejaus reikmėms, jį kapitaliai restauravo, buvo įrengtos pirmosios didelės ekspozicijos, nors ir cenzūruojamos, tačiau parengtos profesionaliai. 1977 m. balandžio mėnesį, atidarant labai plačią tarybinės lietuvių literatūros ekspoziciją, priešais Maironio rūmus atidengtas iškilusis Maironio paminklas, kurį sukūrė skulptorius Gediminas Jokūbonis. Kai Šeimininkas „atsisėdo“ priešais savo rūmus, mums visiems tapo ramiau – atsirado tarsi kokia apsauga. Tačiau tikrieji laisvės metai atėjo tik su Sąjūdžiu.

Gal ir per daug įsivėliau į muziejaus istoriją, tačiau dar noriu pasakyti, kad muziejai ir sovietų laikais buvo ypatingos, tam tikra prasme tylios rezistencijos įstaigos. Per visus dešimtmečius muziejininkai kaupė vadinamąją pavojingą medžiagą, kurios ekspozicijose jokių būdu negalėjo rodyti. Mano kolegoms darė tą patį. Tarybiniais metais muziejuje dirbo daug Lietuvai ištikimų ir sąžiningų žmonių, kurių negąsdino nuolatinė cenzūra, jie nebijodami į fondus priėmė A. Kniūkštos ir leidyklos „Sakalas“ archyvą, dalį Juozo Keliuočio ir jo reda-

guotos „Naujosios romuvos“ archyvo, Valentino Gustainio sukaupą „Eltos“ palikimą, išeivių rašytojų – kaip Bern. Brazdžionio, J. Aisčio, A. Vaičiulaičio laiškus ir daug kitų dalykų. Nors visa tai tekdavo padėti į specialiuosius fondus, tačiau buvo išsaugota, išliko.

Koks ryšys su Vilniaus rašytojų memorialiniu muziejumi? Šis muziejus gyvavo ištis trumpai, nors buvo sukaupęs gana daug eksponatų, jau buvo įrengtos ekspozicijos ir organizuojama literatūrinė veikla, bet susiklostė visokios aplinkybės – vidinės, o labiau išorinės, kai tuos rūmus, kuriuose buvo muziejus, užsimota išnuomoti Anglijos ambasadai. Tokiu būdu mūsų muziejui, kaip to paties profilio įstaigai, 1989 m. buvo perduota 50 tūkst. vilniškio muziejaus eksponatų, tarp kurių yra labai daug vertingos literatūrinės, kultūrinės medžiagos. Mums buvo daug papildomų rūpesčių, kol atlaisvinome saugyklose vietą, tačiau dabar visas tas palikimas gyvena gana aktyvų gyvenimą ekspozicijose, parodose, leidiniuose, tyrinėjimuose.

A. Ž. Taigi tyloji rezistencija vyko ne vien tarp dvasininkijos ar meno žmonių. Kultūrininkų vaidmuo okupacinėmis sąlygomis dar nėra kaip reikiant išryškintas ir ištyrinėtas. Na, o kokia yra muziejaus šiandiena? Kaip jis pasitinka savo 75-erių metų jubiliejų? Ar ta proga šalia jau veikiančių pastovių ekspozicijų bus surengta speciali paroda? Ar vyks išskirtinis jubiliejinis vakaras su atitinkama programa?

A. R. Dar noriu šiek tiek pratęsti Jūsų klausimą dėl muziejaus atsigavimo – taigi tikroji laisvė į muziejų atkeliavo kartu su Sąjūdžiu, Nepriklausomybe. Papūtus pirmiesiems maišto vėjams, jau nuo 1988 m. pradėjome lengviau kvėpuoti, o tą „kvėpavimą“ kaip tik pirmieji pagreitino išeivijos rašytojai, ypač iš JAV, jie tuojuo pradėjo siųsti į muziejų knygas, ištisas bibliotekas, kurias mes

Maironio darbo kambarys

skaitėme be galo godžiai ir didžiavomės, kad jau gauname, turime. Vėliau išeivijos rašytojai beveik visi lankėsi mūsų muziejuje, surengėme jų kūrybos vakarus, nuo klausytojų lūždavo salės... O paskui ėmė plaukti jų archyvai, kurių šiuo metu turime daug ir gausių. Čia didelį darbą atliko ir tebeatlieka išeivių literatūros skyriaus vedėja Virginija Paplauskienė, o ir aš pati su kolege Jūrate Zalubaitė buvau Los Angeles sutvarkyti ir atrinkti persiuntimui Bernardo Brazdžionio palikimą.

Pradėjau direktoriauti 1989 m., buvau iš savų muziejininkų tarpo, ir tuometis dar komunistų partijos Kauno instruktorius lyg ir vaizdavo, kad po kultūros ministro įsakymo ir jis mane taip pat laimina ir „džiaugiasi“, kad esu nepartinė. Bet partijos „palaiminimų“ jau man nebereikėjo, aš nepajutau ideologijos varžtų. Tą ištrokštą laisvę muziejininkai žmonės priėmė lyg seniai įprastą dalyką, muziejaus veikla ėgavo kitą pobūdį, tuoj pat ėmė vaduotis iš tarybinių ekspozicijų ir reklaminių standų... Atidarėme visus aštuonis Maironio buto memorialinius kambarius, įkūrėme J.

Nukelta į 7 psl.

Maironio biblioteka

Maironio muziejaus sodas

DOKUMENTIKOS AR BELETRISTIKOS TIESA?

Lietuvių tremtinių kapinės prie Laptevų jūros.

Gintauto Alekno nuotrauka

GRAŽINA MARECKAITĖ

Septyniadešimtųjų tremties metinių paminėjimo išvakarėse Lietuvoje imta plačiai kalbėti apie Amerikos lietuvaite Rūtos Šepetytės (Šepetyt) romaną anglų kalba „Tarp pilkų debesų“ („Between Shades of Gray“, vertė Lina Būgienė). Romanas populiarus tarp paauglių, jis jau verčiamas į kitas kalbas, iš jo skaitytojai sužino apie Sibiro mirties lagerius ir ištremtųjų lietuvių likimą. Pagaliau! Apie tremtį jau prakalbo lietuvių teatras (spektaklis „Antigonė Sibire“ Kauno scenoje). Kažin, kas dar išdrįs? Kada pagaliau būsime išgirsti pasaulyje, kada kiti sužinos, kad esama tokios valstybės prie Baltijos jūros, ypač smarkiai nukentėjusios nuo bolševikų diktatūros, nes globaliame skundų ir aimanų chore Lietuvos balselis ligi šiol buvo silpnai tegirdimas, beveik neišgirstas. Ši didelė neteisybė skaudžiai žeidžia lietuvius. Kaip šitaip? Vos tik atsiradus galimybei papasakoti Vakarų demokratijoms apie komunistinio režimo nusikaltimus, tuoj pat buvo prabilta apie ilgai kęstą neteisybę, išklota visa žiauri tiesa apie lietuvių tautos naikinimą, baisiausiais būdais pamintas žmogaus teises, tačiau tinkamos reakcijos nesulaukta. Kai Europoje jau nuo pat karo pabaigos kruopščiai skaičiuojamos genocidų aukos, teisiami kaltininkai ir nusikaltėliai, kalnų kalnai žuvusių lietuvių, tokių pat europiečių – išplukdytų į ledjūrius, išstampytų laukinių žvėrių, išaldytų amžinajame išale – taip ir liko neįtraukti į XX amžiaus aukų sąmatą. Kaltininkai apie tai nė girdėti nenori, o naujieji bičiuliai ir sąjungininkai mandagiai leidžia pro ausis... Tačiau ko norėti iš kitataučių, jei didžioji dalis bendrapielių tramdo ir tildo sovietinio genocido aukas, tas „praeities šmėklas“, tarsi pavydėdami tų menkų kompensacijų, kurias Sibiro tremtiniams moka Lietuva – moka, nors turėtų mokėti tie, kurie tuos nusikaltimus vykdė. Bet esmė ne kompensacijos, esmė – giliai įsišaknijęs neteisybės jausmas, kuris neatlėgs, kol lietuvių tautos skaudulys netaps Vakarų pasaulio istorijos dalimi, kaip yra su žydų tautos tragedija.

Atgarsis, kurio sulaukė Rūtos Šepetytės romanas „Tarp pilkų debesų“ teikia naujų vilčių ir kartu stebina. Stebina todėl, kad nė viena ligi šiol parašyta tremties tematikos knyga nesulaukė plates-

nio susidomėjimo, nors esama nemažai labai vertingos, stulbinančiai įtaigios, sukrečiančiai tikroviškos, geliančiai autentiškos dokumentinės literatūros, ir anglų kalba išėjusios. Neverta čia dar kartą visų tų knygų vardinti – pakanka prisiminti Dalios Grinkevičiūtės „Lietuviai prie Laptevų jūros“, kaip žaibas trenkusią į pirmųjų atgimimo bangų audrinamą Lietuvą. Tikėjausi, kad ši D. Grinkevičiūtės knyga, išversta į anglų kalbą, sukrės ir pakeis pasaulį... Nesukrėtė, nepakeitė. Ratilai suraibuliavo ir išnyko. Tada parašiau sarkastišką straipsnį „Pasiūlymai Holivudui“, kuriame piešiau siaubingus ar stebuklingus Sibiro tremties siužetus, neva tinkamus jų „siaubo filmų“ gamybai – tik imkit, tik rinkitės, tik rodykit, jums nereiks išgalvoti jokių košmaro scenų – jos visiškai tikroviškos, tiesiai iš gyvenimo, žiūrovams pa-

stulbinančių faktų kalba? Ar tik todėl, kad šikart kreiptasi į emocingą, imlų paauglių sluoksnį? Bet ir paaugliai, kiek tenka girdėti, šiandien sotūs visokiausių dirgiklių, pramogų, apsikrovę žiniomis ir naujienomis. Kokiais būdais pavyksta prikausyti jų dėmesį? Kiek svorio šitokioje knygoje turi dokumentika, kiek – beletristika?

Knygos autorė įsidėmėjo ir panaudojo daugybę tikrų faktų ir detalių, kurių stulbinantis tikroviškumas, brutalumas, žiaurumas kartais pranoksta mūsų visų – ką bekalbėti apie paauglius – vaizduotę. Juos R. Šepetytė pasisėmė iš autentiškų šaltinių – tremtinių atsiminimų, pasakojimų, dienoraščių, iš konsultacijų su Lietuvos genocido centro ir muziejaus darbuotojais, net psichologais. (Pabaigos žodyje autorė visiems jiems nuoširdžiai dėkoja). Brutalos tikrovės aprašymai knygoje su-

krečia kiekvieną, kaip ir bet kurioje kitoje tremties tematikos knygoje, kur pasakojama apie kalinių egzistenciją enkavedistų valdomame Sibiro pragare. Bet „jungiamasis“, beletristinis romano „Tarp pilkų debesų“ sluoksnis – tai tik blankus pasakojimas „iš antrų rankų“ apie situacijas, kurių įtaiga priklauso ne nuo meninio žodžio, o nuo pateikiamo fakto smūgio jėgos. Neišraiškingais štrichais pristatomi veikėjai (net netinka sakyti „psichologinės charakteristikos“) monotoniškai kartojasi, kaip to vyriškio „leitmotyvas“, kuris tarp kitų išsiskiria vien tuo, kad „prisukinėja laikrodį“ – ir prisukinėja jį per visus 330 knygos puslapius, vos tik pasirodo herojės akiratyje, taip ir neįgavęs daugiau nė vieno bruoželio! Kitas senis per visą ilgą tremties laiką, aprašomą knygoje, yra „plikas“ ir nuolat „bamba“, o moteriškė, daugelį mėnesių keliavusi kartu su herojės šeima, paliekama be veido ar pavidalo, tik nuolatos kartojant, kad važiuo-

ja „su dviem dukrom“ ir yra pikčiurna. Sargybinis – tik blondinas, kuris kaskart nužiūri heroję ir jos motiną bei rusiškai sako *davaj*. Yra dar senmergė mokytoja Garnytė – ši bent turi pavardę ir profesiją, kas išskiria ją – tuo bent pridengiamas jos beveidiškumas. Daugiau niekas iš aplinkinių – tiek nelaimės draugų, tiek prižiūrėtojų, savo veido neturi. Bent kokių nors bruožų stengiamasi suteikti pasakotojos Linos šeimai ir jos mylimajam Andriui, kartais tai pavyksta. Užtat daugybė ryškiabruožių veidų, psichologinių niuansų ir išraiškingų detalių esama (tuo privalome patikėti) mergaitės Linos piešiniuose, apie kuriuos nuolat kalba ma,

Nukelta į 8 psl.

Tremtiniai – rąstų krovėjai.

Genocido aukų muziejaus nuotr.

tiks! Neišgirdo, nepasinaudojo – turbūt Holivudas neperskaitė to „Dienovidžio“ numerio...

Ir štai, ačiū Rūtai Šepetytei, pagaliau apie mūsų tautą sužinojo įvairių šalių paaugliai, išgirdo tie, kurie apie mus ligi šiol nieko nežinojo. Sako, skaitytojai stebisi lietuvių drąsa, ištverme, domisi, kas tokie esame ir kokiame žemėlapyje taške tos Lietuvos ieškoti. Gal tai tikrosios pažinties, žmogiškos atjautos, būsimo politinio praregėjimo pradžia? Tegul ir paauglių visuomenėje prasidėjusi...

Bet vis vien stebiuosi dėl priemonių, kuriomis šis rezultatas pasiektas. Kodėl anksčiau „nesuveikė“, neprabilo į skaitytojų vaizduotę bei sąmonę bandymai kalbėti be puošmenų, be vingių, gryna

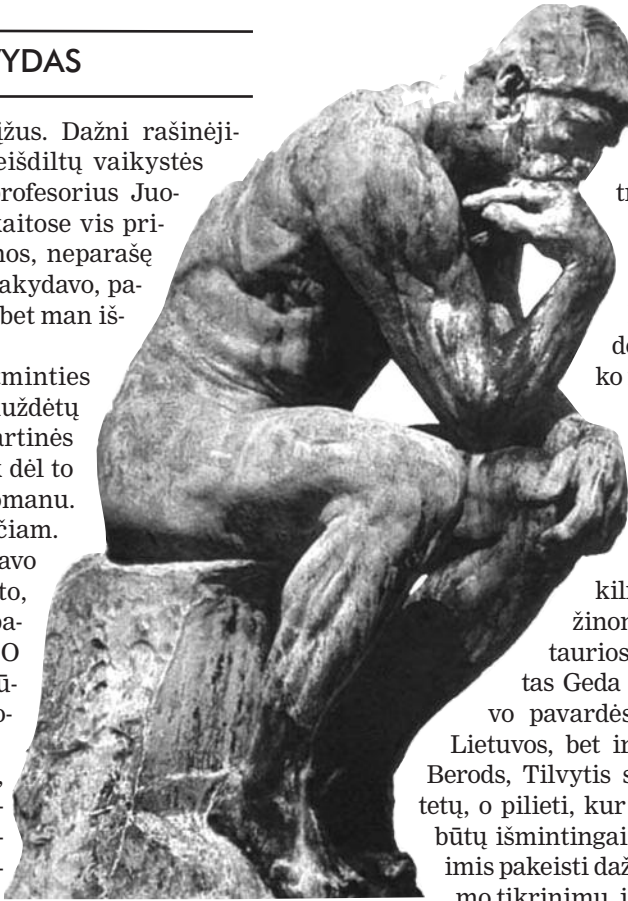
Rašinėjimai, ilgą metą svetur užsibuvus

PRANAS VISVYDAS

Pridursiu – ir nesugrįžus. Dažni rašinėjimai, kad sąmonėje neišdiltų vaikystės kalba. Buvęs mano profesorius Juozas Girnius metodikos paskaitose vis primindavo: nepraleiskite dienos, neparašę bent vienos eilutės. Jis tai sakydavo, pasitelkęs lotynišką aforizmą, bet man išsityrynė jo tikslumas.

Tad kartais prašau atminties genų, kad man švelniai pakuždėtų į ausį kuo tiksliausias dabartinės lietuvių kalbos sąvokas. Tik dėl to tapau nekenksmingu grafomanu. Apsčiai esu prirašęs sau pačiam. Neseniai, besiknisdamas savo archyvuose, ieškodamas to, kas išmestina, suradau ir pakenčiamų samprotavimų. O gal tik taip man atrodo. Būkite atlaidūs, mieli skaitytojai.

Ne visada taip būna, kaip tikėjomės ar pageidavome. Laikas yra kaitos apraiška. Kaip priežodyje sakoma, laikas viską pastato į savo vietą. Tai yra tiesa. Laiko architektūra sunkiai numatoma. Netikėtumai ir gamtos galios vis sviedžia mums netikėtą repertuarą. Be to, juk mes ir patys esame gamta, fizika ir biochemija valdo mus tuo pačiu mastu kaip ir kitas esybes. Tikinčiųjų Dievas tai puikiausiai žino. Bet šį teologinį aspektą aptarti palieku geriau nusimanantiems ir turintiems tam parankią frazeologiją. Kiekvienai puodų rūšiai būtinai tinkami dangčiai – tai sena vir-

O. Rodin. Mąstytojas

tuvinė tiesa. Esu įsitikinęs, kad Dievui rūpi tik žmonių moralinė pusė, o ne gamtos galių tramdymas. Įvairios katastrofos – ne Dievo sritis.

O aš pastaruoju laiku esu susirūpinęs dėl to, kad nerandu to, ko nepamečiau. Tai įkyri psichinė silpnybė – ieškoti gyvenime nebūtų dalykų. Kiek laiko tam sugaištama. Kad ir kažkokio išpūsto savo šaknų kilnumo praeityje. Gerai žinome, kaip mūsų žymus taurios atminties poetas Sigitas Geda užsispyręs ieškojo savo pavardės pradmenų ne vien Lietuvos, bet ir kitų šalių praeityje. Berods, Tilvytis sakė – ieškai Vytauto tetų, o pilieti, kur gi tu? Jei kas Sigitui būtų išmintingai pataręs rūpestį šaknimis pakeisti dažnesniu kraujo spaudimo tikrinimu, jis dar ir šiandien būtų smagiai rašęs eiles. Buvo juk ištvermingas vyras, išaugęs sveikoje kaimo aplinkoje, nors ir vargingoje.

Nemanau, kad ir aš esu išvengęs panašios bergždžios kažko ieškojimo ydos. Daug sykių prieštų archyvinių dėžių praleidau marias laiko, ieškodamas kažkur užkišto, mano manymu, vykusio eilėraščio. Taip ir nesuradau. Suprantama, nes nebuvau parašęs. Gal tik sapne apie klaidžiojimą automobiliu niūrioje Long Beach uosto krantinėje,

ieškant pradingusios Diotimos.

Nekenktų, jei kas nors įsteigtų tokių tarsi pasiligojusių ieškotojų draugiją. Jie kartais suėję pasidalintų savo bergždžio ieškojimo išpūdžiais. Tematika bekrastė ir neretai persmelkta glostančios melancholijos. O kaip pagaviai Jurgio Kunčino romane yra ieškoma pamiltosios Tūlos. Ar Valdo Papičio romanuose, kur vis judama, siekiant žmogiško ir kultūrinio ryšio.

Kiekvienas esame įrėminti savyje kaip Leonardo da Vinčio originalai. Vertė neįkainojama. Vieninteliai tokie. Ir tai – neginčijama tiesa. O jei yra dar koks ypatingas talentas moksle, mene, sporte, versle! Apie tai tiesiog nepatogu rašyti. Žmogaus vertė nesaistoma pinigais. Argi? Pragmatiškoje civilizacijoje išimčių yra milijonai. Dažnas juk galvojame apie save kaip apie išimtį, kartais savęs nekenčiančią ar verkslėnančią, bet vis tiek puoselėjančią save kaip retenybę.

Atsiminiau: juk ir aš esu vienintelis. O tai – didelis dalykas metropolijoje – būti tokiam. Tarp daugelio kitų esančių: einančių, važiuojančių, dirbančių, šnekančių, tylinčių... Nesijaučiu tarp jų nė kiek geresnis ar blogesnis. Skirtingas (tai savaime suprantama), ir esu savaip vienintelis, šiuo metu net suluošintas. Ir visa tai akivaizdžiai dėsto ne kitai, o aš – savo sakiniams, raštu. Neabejotina grafo-manija. Bet ji ramina nervus.

Turbūt ir nebaigsiu šio rašinio, nepaminėjęs savo sumeistruoto kubistinio penkių kvadratų paveikslo. Kabėjo jis spalvotas virš keturkampio „Samsung“ televizoriaus. Ilgai jį analizavau ir pagaliau pavadinau „Keturių kvadratų šeima“. Tėvą, motiną ir du vaikus jungia kur kas didesnis keturkampis, sakykime, visuomenė. Tėvų kvadratuose matome po vieną mėlyną akį. Taigi dvi akys – tėvo ir motinos. Fonas baltas. Rėmai juodi. Po stiklu. Dar niekas šio šedevro nepagyrė. Matyt, niekada ir nepagirs. □

Su Maironio vardu ir dvasia

Atkelta iš 5 psl.

Tumo-Vaižganto memorialinį muziejų, vietoj didžiulio išpūsto rašytojo Petro Cvirkos muziejaus atidarėme Vaikų literatūros skyrių.

Kaip gyvename dabar, muziejaus 75-čio sukakties išvakarėse? Labai prieštaringai ir neramiai. Didžiausią, tačiau malonią „neramybę“ sukelia jau nuo 2008 metų vykdomas valstybės investicijų projektas – Maironio rūmų rekonstrukcija. Ir šį pavasarį, vasarą kraustomės iš kabineto į kabinetą, uždarome ir vėl atidarome ekspozicijas, nes pernai restoratoriai sutvarkė muziejaus stogą, pradėjo įgyvendinti Maironio ir mūsų, muziejininkų, svajonę – įrengti rūmų trečiąją aukštą – mansardą, kurioje yra didžiulės erdvės. Dabar per muziejų eina šilumininkai, jie gręžia sienas, tiesia naują vamzdyną, po jų eis elektrikai... Daug dulkių ir triukšmo. Kita statybininkų grupė lenda į požemius – atkasa ir tvarko dalį XVI-ojo amžiaus gotikinių rūsių, ant kurių pastatyti muziejaus rūmai. Dar kiti atkasa namo pamatus, kad sutvarkytų hidroizoliaciją.

Suprantu, kad skaitytojui mano ši „ataskaita“ nėra įdomi, bet Jūs klausiate – kuo mes dabar gyvename... Žinoma, mūsų veikla vis tiek vyksta, nors viena didelė ekspozicija, vaizduojanti senąją lietuvių literatūrą iki 1940 m. dėl remonto jau negrįžtamai uždaryta. Užtat šįmet atidaryta nauja moderni ir labai įtaigi ekspozicija „Sugrįžimai“, skirta išeivių literatūros 1944–1950 metų apžvalgai Vokietijoje ir Austrijoje. Nuolat iš muziejaus fondų rengiamos įvairios parodos, ir šiuo metu jos skirtos Vytautui Mačerniui, Motiejui Valančiui, Gabrielei Petkevičaitėi-Bitei, Vytautui Sirijos Girai, nes minėjome jų jubiliejus.

Pačią muziejaus 75-mečio sukaktį norime paminėti be jokios pompastikos, gal net kiek žaismingai. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija iš dalies finansavo mūsų

sukakčiai skirtą projektą, tad parengsime parodą „Iš muziejaus istorijos“, pagerbsime darbuotojus, kurie muziejuje dirba daugiau nei 25-erius metus, po to Maironio sode žiūrėsime literatūrinį spektaklį, kurį stato režisierius Gytis Padegimas su Kauno dramos teatro aktorais. Ir, be abejo, pasidarysime muziejaus bendruomenės fotografiją...

Jeigu keletu sakinių apibendrinčiau, tai pasakyčiau, kad muziejuje dirba aštuoniasdešimties prityrusių darbuotojų kolektyvas, sukaupia daug naujų eksponatų (dabar fonduose saugoma per 250 tūkst. vienetų), labai aktyvus gyvasis literatūrinis gyvenimas – ekskursijos, edukacija, vakarai, susitikimai, tradicijos, archyvų pagrindu leidžiami leidiniai. Per mažą čia vietos viską suminėti, tačiau noriu pasidžiaugti, kad Kultūros ministerijai vykdamas muziejų įvertinimą, mūsų muziejus pirmiausia pasirengė šiam „egzaminui“ ir pirmasis 2009 m. buvo įvertintas.

A. Ž. Lietuvos Respublikos Seimas 2012 metus pa-

Maironio muziejus. Senieji rūmai

skelbė Maironio metais, nes kitų metų lapkričio 2 d. švęsime poeto 150 metų gimimo sukaktį, o birželio 28 d. bus 80 metų, kaip jis miręs. Kaip šią datą pasitiks Maironio muziejus, jo darbuotojai, asmeniškai Jūs patį?

A. R. Pirmiausia nuo savęs ir pradėsiu – turėčiau visai išnykti darbuose ir rūpesčiuose, jau dabar yra sudaryta Kultūros ministerijoje Maironio jubiliejinį metų darbo grupė, kuriai vadovauja pats ministras A. Gelūnas. Programa gana plati, daug ir mūsų muziejaus pozicijų. Darbus reikia pradėti iš karto po muziejaus 75-mečio sukakties. Pagrindinis mano ir kolegų rūpestis ir yra Maironio rūmų rekonstrukcija – padaryti kuo daugiau darbų, pakviesti minėjimo svečius į rūmų trečiąją aukštą – mansardą, joje parengti Maironiui skirtą didelę parodą. Rūmų šeimininkas dar 1923 m. ne tik svajojo, bet ir turėjo tikslų planą, kaip įsisavinti trečiąją aukštą, kas jame turėtų būti. Žinoma, mes planus turime jau šiuolaikinius, bet tuo pačiu žinome, kad atiduodame pagarbą ir Maironio idėjoms. Ar per poeto jubiliejų galėsime pakviesti svečius į mansardą, priklausys ir nuo valstybės finansavimo – nežinau, kaip gali būti...

Planuojame išleisti didelį išsamų albuminio formato leidinį „Maironis. Archyvai“, galbūt tai bus paskutinė popierinė knyga, vėliau technologijų sukuriuose tikriausiai beliks elektroniniai variantai. Turime ir kitokių planų, duok Dieve juos įgyvendinti. Viską išpasakosiu, nebus staigmenų. Beje, aš asmeniškai ketinu darbuotis redakcinėje archyvinio leidinio grupėje, jau dabar turėdama laiko atlieku nedidelius tyrinėjimus. Naudodamasi proga, noriu paprašyti visų, kurie dar turi archyvalių, susijusių su Maironio vardu, perduoti jas į muziejų arba bent apie jas informuoti, nes norime kuo daugiau surinkti medžiagos, kad visuomenė pažintų ir dar kartą atrastų savo didįjį visų Atgimimų poetą.

A. Ž. Visų skaitytojų vardu dėkoju už tokį informatyvų ir išsamų pasakojimą apie Maironio namus, tapusius visos lietuvių (kaip pasakytų prof. V. Landsbergis – lietuviijos) literatūros namais. □

MEDJUGORJE: 30 METŲ, 1981–2011

Atkelta iš 2 psl.

Gėrio spinduliavimas

Meilė sklinda gėrio spinduliavimu. Apsireiški mai Medjugorjėje turi visas gėrio spinduliavimo ypatybes. Pirma, ten gėriu spinduliuoja Danguis; paskui – tuo gėriu „užsikrečia“ žmonės, ypač paveikti Apsireiškiančiosios skatinančių žodžių. Pradžia pasižymėjo nepaprastais, stebinančiais ženklais iš aukščiau. Buvo ir tebepasitaiko staigių ir mediciniškai neišaiškinamų pagijimų, daug staigių ir dar daugiau lėtų, bet patvarių atsivertimų. Apsireiškimai buvo ir tebėra daugelio gerų darbų motyvas.

Mažai kam žinoma, kad Medjugorjės bičiulių organizuota humanitarinė pagalba nukentėjusiems nuo 1992–1994 m. karo Balkanuose buvo daug didesnė ir vaisingesnė, negu Jungtinių Tautų. O Apsireiškiančiosios ragintos prieš meilės pavyzdžiai, ypač kroatų katalikų, pagal kun. Rene Laurentiną, yra „didžiausias Medjugorjės stebuklas, vienas stipriausių šių apsireiškimų tikrumo įrodymų“.

Dievo gėrio plitimą teiliustruoja šie pavyzdžiai. Pelningu abortų bizniu užsiėmęs amerikietis gydytojas nežinia kaip atsirado Medjugorjėje. Paveiktas malonės, labai apgailėjo žudęs negimusius. Kaltę atitaisė, po to rūpestingai gydydamas kitus.

Penkerių metų Pranuką nepagydomai sužalojo autobusas. Vairuotojo kaltė. Tėvai jį nuvežė į Medjugorję. Berniukas teigė jutęs, kad Švč. Marija jį „išgydo“: jis vairuotojui *atleido*. Tapo labai kantrus. Glasgo vaikų ligoninėje jis tapo mažųjų ligonių apaštalu, mokydamas juos paaukoti savo skausmą Dievui.

Lankydamasis Medjugorjėje, universiteto profesorius Don Giuseppe Sometti iš Brazilijos pajuto troškimą pasišvesti pamestinukams. Jiems jis įsteigė MEBA instituciją. Prie jo darbo prisidėjo nemaža savanorių, o vienai brazilie, karštai meldusiai, ką daryti su 100 akrų plotu, atėjo mintis jį padovanoti tai institucijai.

1985 m. stebėdamas vaizdajuostę apie Medju-

Pašnekesys bažnyčios šventoriuje

gorję, liuteronas žurnalistas Wayne Weible išgirdo balsą: „Tu esi mano sūnus ir aš tavęs prašau... Rašyk apie įvykius Medjugorjėje. Tai bus Tavo gyvenimo misija“. Jis sutiko. Jis tapo „liuteronu su rožiniu rankoje“, paskui kataliku, knygų autoriumi ir laikraščio apie Medjugorję redaktoriumi.

Dvasiniai reiškiniai Medjugorjėje įkvėpė steigti institucijas globoti našlaičius, plėstis maldos ir gerų darbų grupėms, kurti pavyzdingas šeimas; uždegė daug pasaulimų ir kunigystę ir vienuolyno gyvenimą. Austrijos sostinės Vienos arkivyskupas kardinolas Kristofas Schoenenbornas džiaugiasi dideliu pulku įstojančiųjų į kunigų seminariją. Jis teigė: „Jei būčiau Medjugorjei prie-

šingas, turėčiau uždaryti savo arkivyskupijos seminariją, nes beveik visi jos kandidatai gavo pašaukimą per Medjugorję“.

Mums, žmonėms, tebereikia Kūrėjo, kuris mus šlifuotų ir tobulintų, kad išmoktume mylėti. Dėl to Medjugorjėje kažkas vyksta – kažkas, kas mums nepaprastai svarbu, kaip pats reikalingiausias įvykis, kuris šiuo metu vyksta Žemės planetoje. □

Dėl knygų apie Medjugorję prašome kreiptis į straipsnio autorių: Kęstutis A. Trimakas, 2830 Denton Ct. Westchester, IL 60154 USA; arba E-adresu: rataskat@att.net

Dokumentikos ar beletristikos tiesa?

Atkelta iš 6 psl.

Iyginant jos darbelius su... Munku ir miglotai samprotaujant apie tikroviškumo ir jausmo dailėje ryšį. Privalome patikėti herojės talentingumu, bent jau todėl, kad ji nuolatos piešia, ir piešia, ir piešia netgi tada, kai iš bado ir šalčio beveik nebealsuoja, kai aplink vien purvynas, kerpės ir samanos. Įtikinamesnė, nuoseklesnė romane dviejų jaunuolių – Linos ir Andriaus meilės linija, šviečianti nežmoniškos, gyvuliškos išvežtųjų vaikų egzistencijos tamsoje, kaip Sibiro Romeo ir Džuljeta... Jausmingai, egzaltuotai, tarsi nematomam Dievui, Lina, jos broliukas ir mama meldžiasi mylimam tėvui, kuris, kaip visi išvežtųjų tėvai, atskirtas nuo šeimos ir įkalintas (ar sušaudytas) kažkur kitur. Mintys, laiškai, piešiniai – viskas skrenda pas jį, kaip ir tikrovėje (anoje, tremties tikrovėje). Kontrasto principu romane pateiktos trumpos scenelės iš civilizuotos laimingos praeities, sotaus ir saugaus gyvenimo ligi tol, kol Lietuva atsidūrė barbarų ir sadistų gniaužtuose.

Taigi, šioje knygoje panaudoti dokumentiški represuotųjų žmonių pasakojimai – jau savaime sukrečiant, fantaziją pranokstanti faktų kalba, prabyta į jaunuosius skaitytojus ir „užkabina“ juos turbūt vien to-

dėl, kad tie faktai įvelkami į beletristinį, tegul ir vos vos besilaikantį drabužį, t.y. fabulą. Jaunųjų skaitytojų psichologija reikalauja, kad faktai būtų „apšviesti“, paramstyti siužetu ir dėl to jiems aiškiau suprantami. Panašus pasaulio suvokimas, matyt, būdingas ir „Holivudo sapnų“ gamintojams: jų „holivudinės“ vaizduotės neįaudina nei fantaziją pranokstantys drastiškiausi faktai ar vaizdai, nei vizualinės jų pateikimo galimybės, tarsi ant lėkštelės pateikti kinematografiški kadrai, jų neveikia jokia **tikrovė**, kol ji neapvelkama

kokia nors žiūrovui nesunkiai suvokiama istorija, „beletristiniu drabužėliu“.

Todėl sunku būtų spręsti, kada tiesa giliau įsi-smelkia į žmogaus sielą: kai ji rūsti, nereikalaujanti komentarų, plika ir atvira, ar beletristiškai „apdorota“, nesidrovint jausminių manipuliacijų, pataisymų, pagražinimų, pašviesinimų ar užtamsinimų, t. y. visko, kas veikia skaitytojo (žiūrovo) emocijas.

Lietuvių dokumentinėje literatūroje Sibiro tremčių epopėja mano akimis tokia baisi, didinga, reljefiška, nereikalaujanti jokių papildymų, apmąstymų, filosofinių ar literatūrinių priedų. Čia slypi tikroji šios tragedijos tiesa. Bet gyvenimas galbūt rodo ir kitą kryptį – jeigu atsirastų kitaip suprantančių „misiją Sibiras“, jeigu atsirastų sugebančių iš to ledo luituose užšalusio skausmo ką nors sukurti, jeigu tai atneš palengvėjimą giliai slypinčiam kolektyviniam „skausmo grynuoliui“ gydyti, jeigu kaip nors paaikškins mus pasauliui ir patiems sau – tada galbūt...

Angliškai mąstančios autorės bandymas pateikti lietuviškos tragedijos versiją jaunam kitataučiai skaitytoju – tai tik vienas nedrąsus žingsnelis. Jei jis turės nenumatytų šalutinių pasekmių – juo geriau bus visiems. □

Diplomato V. Čarnecko šeima tremtyje prie Laptevų jūros